

VALLOMÁS VÁCI MIHÁLYRÓL*

Sietve, kevés időt elrabolva — vallok Váci Mihályról és költészetéről, hogy minél hamarabb felcsendülhessenek Váci Mihály versei, s minél hamarabb ünnepivé avassa a mai estét Váci Mihály felszólalása.

Először is vallanom kell Váci Mihály *heroikus emberségéről*. Magáért az életért is hősi harcot vívott. Szinte évtizedeken keresztül a szenvedések dantei poklában bukdácsoló, egyik mélységből a másikba zuhant alá. Bölcsője fölött fekete angyal — családja döbbenetes múltja — feszítette ki szárnyát. Az amerikai robotban elpusztult nagypapa, a sátáni betegséget, a csonttuberkulózist örökül hagyó nagymama, a munkában fiatalon félemberré rokkant apa, a hét gyermeke közül ötöt sirba temető — sirba néző — anya, s a cselédsors nyomorának többi fel nem sorolható tönkretettje — Váci Mihályt a szegénység, a kitaszítottság, a betegség rongyaiba pólyálta. Az újabb stáció a 45 előtti nyírségi tanyavilág lett; tanítóként túrnie kellett gógós felettéseinek pökhendi basáskodását; éreznie kellett mindazt a lenézést és megvetést, ami az úri Magyarországon a néptanító osztályrésze volt; szenvedve élte pályatársai földhöz tapadt életmódját, szépség és tudás utáni vágy híján porba hullt életét; tehetetlenül állt sorkosztot adó parasztjai néma tragédiája fölött; s közben tanított roskadt iskolában otthoni gondoktól sújtott gyermekeket. A pokol többi tölcserét nem is sorolom, részletezem tovább. Ebben az infernóban minden életkedvet, hitet, reményt el lehetett volna veszíteni, itt cinikussá, fásult beletörődötté vagy apró örömeik mohó habzsolójává zsugorodhatott volna! De kísérő Vergiliusa, ösztönösen munkáló és éltető, önmaga előtt is — mások előtt meg különösen — titkolt költői hivatásadata mutatta előtte a fénybe, az igazi életbe vezető utat. „Mind-nem percben éreztem — írja az *Értelemes éneket a hazára találásról*-ban ezekre az évekre gondolva —, hogy nemcsak élem ezeket a csapásokat, de figyelem, rendezem, megőrzöm és állandóan különös fogalmazású sorokba rendeződnek bennem.” Micsoda heroizmus, morális erő kellett ahhoz, hogy ilyen körülmények között munkálja, formálja magában Váci Mihály a holnap emberét!

De emberségének ezt a hősi vonását nem is csodálat — az is — villantatta fel velem, hanem a tanítványok seregét toborzó, követésre sarkallató szándék. Azt a hősiességet, ami Váci Mihály egyéni sorsából magasra csap, közüggvé, sokak kincsevé, mai ifjúságunk kincsevé szeretném tenni. Váci eszméivel is mindig közügyet szolgált, egyéni, emberi magatartását is bizonyos áttételekkel közéletünkben gyümölcsöztetnünk kell. Amikor terjed, hódít az ernyedség, a mára tekintő szemlélet, az egoizmus, s a visszafogott erővel vagy zsákutcákban elfecsérelt energiákkal felelőtlenül élők száma, a kispolgári vagy nagypolgári élősdiség, a céltalanság: akkor a törhetetlen hitet, a maximális energiát kifejtő, az akadályokat, a szinte emberfeletti nehézségeket maga alá gyűrő hősi életformát kell felragyogtatnunk. Váci eszméi, nézetei azért is nagyhatásúak, mert életet, átéltséget, tusakodva megvívott kemény belső csatát érzünk és tudunk mögöttük...

Aztán vallanom kell Váci Mihályról, a *közösségi íróról*.

Vácira is illik az, amit Illyés Gyuláról fogalmazott meg: „Az emelte fel, amihez magát lekötötte. Az emelte fel, aminek súlya örökké lenyomta. Az tette nagygyá, amihez örökre lehajolt. Attól tisztult mindig — a szegénység szűgyeneitől, amibe magát mindig szívig-homlokig bemerítette, a fuldoklásig.” (*A pusztától a Fórumig.*)

Váci Mihály közösségi író. Közössége, népe minden gyötrelmét átélte. Közös szenvedések kohójában olvadt össze népével. Ez a múlt volt az útlevele és kötelességére, felelősségére figyelmeztető mementója. „Nem természetes-e hát, hogy mihelyt a legcsekélyebb változást láttam ezeknek a nyomorúságaihoz térdepeltetett embereknek a sorsában, s lehetőséget a boldogulásukhoz — mintha hegygerinc szakadt volna le a mellemről, oly fellélegezve kezdtem, próbáltam énekelni róluk, életükről, és a néha már a szájukra derengő örömeikről” — vallja egyik cikkében. (*Értelemes éneket a ha-*

* Bevezetőként elhangzott a Szegedi Tanárképző Főiskola által rendezett szerzői esten a Bartók Béla Művelődési Központban.

zára találásról.) Ez az öröm aranyozza be számos költeményét. De Váci úgy közösségi író, hogy közben népe fölött áll, aki utat és célt mutatva a nép holnapi érdekeit és a holnaputáni gondolatait, vágyait is megszólaltatja. Ez a minden idillit nélkülöző, igényes népszerűtet, a népet maradéktalanul az ország méltó urává formáló népszemlélet egyszer — az elmaradottság, a régi, visszahúzó tradíciók láttán — haragos elítélést vált ki belőle, máskor pedig sürgető elégedetlenséget: „...hol van e táj népe mindattól, amit nemzetünknek új történelme adott? És hol van attól, amit az emberiség neki is szánva alkot napról napra?”

Ez az osztályélmény, népe egykori sorsa és felfelé ívelő jelene avatta szocialista íróvá Váci Mihályt úgy, hogy benne az eszme nemcsak értelmi belátás, hanem érzelmi átéltség is egyszerre.

Közösségi író: műveit közösségi ügyé, a nép ügyévé avató írói szándék munkálkodik benne. Nagy történelmi sorsforduló idején, új életberendezés, új eszme, új erkölcs, egy egészen új világ nehéz, vívódva teremtésének a korszakában nem olcsó és önfeledt szórakoztatóként akar népe közé vegyülni, hanem öntudatra nevelő, régi szorgai alázatot, mai bénítót, tempiót hatásokat romboló alkotóként kíván előttük járni. Nem elandalítani, hanem felrázni, nem megnyugtatni, hanem meggondolkodtatni! — ez a népe írójának, Váci Mihálynak a költői programja.

Közösségi íróként tud igazán modern alkotóvá is válni. Nem az irodalmi áramlatokkal akar sodródni; medret kíván vájni. „Az a modern, aki előre akarja vinni a világot” — hirdeti. „Milyen modern művész az, aki nem elégszik meg az eddigi formakincessel, képszerkezetekkel, asszociációkkal stb., de megelégszik a világ mai állapotával... Az a legmodernebb író, akinek művei nyomán a legtöbb tett és társadalmi változás születik.” (*Irodalom és valóság.*)

Közösségi magatartásra sarkallja Vácit az eszme s a választott példaképek: Petőfi, József Attila, Illyés Gyula, Gorkij, Solohov írói példamutatása.

Közösségi író, ezért minden jelenségben a közügy, a közösség érdekét szolgáló vonásokat ragadja meg. Az egyetemesre, a közösség ügyére fogott írói látásmódnak a tüneteit *sajátosan* dokumentálják *A zsebbe-madár* irodalmi tanulmányai is. Rokonszenv, együttérzés, azonos eszmei álláspont szülte ezeket az írásokat; egyéni írói, művészi pályákat vagy egyes alkotásokat villant fel, de mindig úgy, hogy olyan időszerek és közösségi érdekeltiségek művészeti, kultúrpolitikai, emberi problémákat szőhathasson meg általuk, amelyek nélkül egyetemes szocialista kultúra, művészet, életérzés, eszmény, erkölcs kialakítása nem lehetséges. József Attilát nemcsak visszaperli a hamisítva kisajátítóktól, hanem általa ragyogtatja fel a szocialista író kötelező eszményét, vezérlő célját: „Nem bontakozhat írói egyéniség a minden emberi szenvedést, vétket értő, magához hasonító és ugyanakkor elválasztó értelem és érzelem nélkül” (*Felelj, — innen vagy?*). Bartók Béláról írván nemcsak a népzene eszmei és esztétikai értékeit, nemcsak a bartóki gondolatot tartja magasra, hanem az igazán népinek, a marxista értelemben vett népnek kultúránkban, művészetünkben való uralomra jutását is sürgeti: „Egész kultúránk alapjainak megszervezésénél nem engedjük előtérbe a népit, attól felve, hogy ez nacionalizmushoz vezet. Inkább előtérbe engedjük a kispolgárit, a polgárit, a kozmopolitát, holott ez biztosan és feltétlenül a szocialista tudat elfulladásához vezet” („*Ki tudja — talán nem is olyan fontos*”). Benjámin László életművén pásztázván végig az elismerés és a tisztelet fényével — követeli a bizalmat annak az irodalomnak, amely a személyi kultusz idején keletkezett társadalmi és lelki katasztrófiákat dokumentálja és a felemelkedés, a hit új szárnyait keresi (*Nehéz szenvedély*). Galambos Lajosról szólván ráirányítja a figyelmet az „észrevétlen forradalmár”-okra, a pedagógusokra — hirdetvén: holnap már a szocializmus győzelme „a nemzedékek erkölcsén, és pedig a mai nevelésén, ez pedig a mai nevelőkön... múlik...” (*Észrevétlen forradalmár*). Solohov regényét elemezve a mi világunknak szóló intelmet fogalmaz meg: „Solohov műveiben egyidejűleg veszi át a hatalmat a nép a politikában és az irodalomban. — Nem úgy, mint nálunk, ahol ez utóbbi még ma is csak irodalompolitikai ábránd” (*Új barázdák*). A *Ballada a katonáról* című filmet vizsgálva azonnal megfogalmazza a sürgető igényt: olyan magyar filmek kellene, amelyekben a munkások, parasztok új mozdulata, ki-kinyúló öntudata kap művészi életrekelést (*Vallomás a katonáról*).

S vallanom kell Váci Mihályról *az elégedetlen íróról*. Elégedetlensége igényességből, nemesebbet, igazabbat, tökéletesebbet akarásból táplálkozik. Nem ismeri a zsongító kényelmet, a szemet hunyó meglegedettséget, a lagymatag beletörődést. Követ dob az állóvízbe, reflektorok vakító fényét tűzi a fekete foltokra. Ha kell, jobbra vág, ha szükséges, bal felé suhint. Elégedetlenségének, szenvedélyes csatázásának nem a

különcködés, a helyét nem találó nyugtalanság, bizonytalanság a mozgatója, hanem éppen az, hogy megtalálta a helyét; lába alatt ott a fundamentum: a népi és a nemzeti örökség; feje fölött a vezérlőcsillag — tiszta fényével, a szocialista emberség csúcsaira hívogató fényével. Elégedetlensége elsősorban önmagával szembeni elégedetlenség. Szinte ostorozza. Űzi a nagy vágy: úgy írni, hogy hasson, hogy formáljon, hogy a nép életében alakító erővé váljon. Néphez szóló irodalmat akar és az irodalomhoz szóló népét!

S aztán vallanom kell Váci Mihály *költészetének megragadó szépségéről*.

Váci költészetében az érzelem és a gondolat egymásba játszódását figyelhetjük meg.

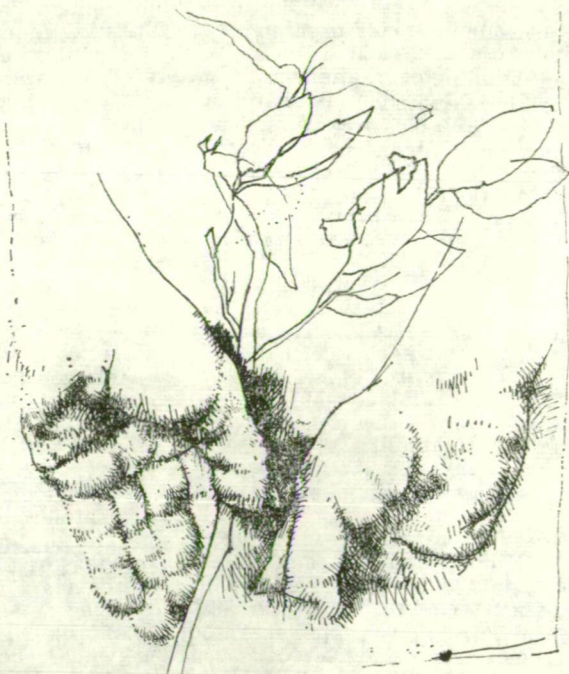
Volt költészetének olyan periódusa, amikor minden érzelmemmé finomodott benne. S ekkor az érzelem milyen gazdagsága virágzott ki: az emlékezés ellágyulása, a szerelem finomsága, a meggyőződés, az akarás heve, az ostorozás indulata. Aztán néhány év óta annak lehetünk a tanúi, hogy a gondolat kezdi átfogni, átölelni verseiben az érzelmet is. S a gondolat változatai: a meditáció, a töprengés, a vívódás, a satirikus jelleg megbontja a vers higgadt építkezését, új költői értékek tűnnek fel alkotásaiban — a finom, tiszta és csiszolt képek mellett!

S vallanom kell arról is, hogy *mit jelent nekem a költővel — az emberi közelség, a közvetlen találkozás lehetősége*.

Nekem a költő mint ember is nagy ember. Gazdag ember! Mélyebben éli át azt, ami engem is foglalkoztat; örömet finomabban szólaltatja meg; szenvedéseimnek, vívódásaimnak megrázóbb hangú elkiáltója.

A nagy költő élete nemzeti érték és kincs! Ezért szeretem és szerettetem Váci Mihályt.

Boldog vagyok, hogy ma este Váci Mihály megajándékozott bennünket jelenlétével és költészetével.

BOZSIK ISTVÁN: FAÜLTETES